

УДК 78:37.091.12.011.3-051

DOI: 10.31376/2410-0897-2022-1-48-46-55

ФОРМУВАННЯ ПРОФЕСІЙНО-ПЕДАГОГІЧНОГО СВІТОГЛЯДУ МАЙБУТНІХ ВИХОВАТЕЛІВ

Листопад Олексій Анатолійович

доктор педагогічних наук, професор, завідувач кафедри дошкільної педагогіки
Державний заклад «Південноукраїнський національний педагогічний університет імені К. Д. Ушинського»
e-mail: alex.listopad@gmail.com
ORCID ID: 0000-0002-3121-324X
Research ID: H-8210-2018

Мардарова Ірина Костянтинівна

кандидат педагогічних наук, доцент кафедри дошкільної педагогіки
Державний заклад «Південноукраїнський національний педагогічний університет імені К. Д. Ушинського»
e-mail: irisska.ika17@gmail.com
ORCID ID: 0000-0001-8899-2830
Research ID: H-8195-2018

У статті визначено сутність поняття «професійно-педагогічний світогляд вихователів закладів дошкільної освіти». Встановлено, що професійно-педагогічний світогляд вихователів закладів дошкільної освіти виконує специфічні функції: методологічну, гносеологічну, аксіологічну, прогностичну, рефлексивну, культурологічну, організаційну. У структурі професійно-педагогічного світогляду вихователів закладів дошкільної освіти визначено такі компоненти: мотиваційно-ціннісний, гностичний, емоційно-вольовий та діяльнісно-практичний. Розроблено та апробовано методику поетапного формування професійно-педагогічного світогляду вихователів закладів дошкільної освіти, що включала ряд послідовних, взаємопов'язаних етапів: професійно-орієнтаційний; теоретичний; проєктувально-навчальний; навчально-практичний; професійно-практичний.

Ключові слова: професійно-педагогічний світогляд, вихователі закладів дошкільної освіти.

Постановка проблеми. В умовах зміни усталених цінностей як ніколи важливим є акцентування уваги на підготовці майбутніх вихователів закладів дошкільної освіти, здатних керувати гармонійним розвитком особистості дітей дошкільного віку, залучати дітей до загальнолюдських та національних ідеалів та духовних цінностей. Суспільством затребуваний вихователь, який виступає активним суб'єктом педагогічного процесу, здатний не лише до адаптації, а й до ефективної діяльності в нових умовах, що постійно змінюються. Щоб перетворювати і синтезувати знання, виробляти конструктивні схеми рішень, критерії оцінювання педагогічних явищ, необхідно мати досить розвинений професійно-педагогічний світогляд, тобто здатність використовувати філософські та педагогічні ідеї у конкретних ситуаціях. Педагогіка завжди приділяла та приділяє належну увагу формуванню світогляду, враховуючи, що він виконує низку загальних суспільних функцій. Розмаїття та складність самого змісту світогляду зумовило багатогранність його функціонального складу, що відображає цілі та завдання, що стоять у сфері людської життєдіяльності та духовної культури суспільства.

Формування професійно-педагогічного світогляду – процес складний, тривалий та суперечливий. Процес перетворення фактів, інформації, емоцій тощо на цілісне й упорядковане знання базуються на сформованих поглядах в усвідомленні людиною навколишнього світу. Професійно-педагогічний світогляд формується під час входження людини у професію. Педагогічна реальність для студента в поняттєвому відношенні така ж незрозуміла, як і для дитини, яка освоює навколишній світ. Основи професійного-педагогічного світогляду починають розвиватися під час навчання у закладі вищої освіти, але тільки в період зрілості воно розвивається як стійка система зв'язків, які забезпечують передачу досвіду у процесі професійної діяльності. До цього часу накопичується наукові знання, професійний досвід, досвід взаємин з людьми, освоюється безліч соціальних ролей і набуваються соціальні навички, з'являється професійний досвід, що найбільше актуалізує потребу передати набуте.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Ретроспективний аналіз поняття «світогляд» показав, що це поняття ввів І. Кант у 1790 році в роботі «Критика здібності судження». І вже 1792 року І. Фіхте використав це поняття, відрізняючи його від пасивно-споглядальної «картини

світу». Понад двісті років світогляд перебуває у центрі уваги різних філософських шкіл і течій, фахівців усіх сфер знань.

Поняття «світогляд» широко застосовується у різних галузях науки, але визначення його змісту дуже різноманітні. Аналіз вітчизняної філософської літератури (В. Андрущенко, А. Баумейстер, Є. Бистрицький, І. Бичко, В. Бугров, О. Висоцька, О. Воєводін, А. Карась, В. Кремень, С. Кримський, М. Попович, Я. Шрамко та ін.) з цієї проблематики показав відсутність єдиної думки у визначенні, у структурі та в критеріальних оцінках світогляду, незважаючи на його ґрунтовний розгляд у філософії.

Теоретичний аналіз наукових джерел (Л. Березовська, Г. Беленька, А. Богуш, Н. Гавриш, Л. Зданевич, Е. Карпова, І. Княжева, М. Машовець, В. Нестеренко, І. Рогальська-Яблонська, О. Трифонова та ін.) та власний досвід показали, що професійно-педагогічний світогляд вихователів закладів дошкільної освіти це стрижневий елемент особистості, отже, його формування має розглядатися як одне з пріоритетних завдань професійної підготовки у закладі вищої освіти. Аналіз наукових джерел [1–15] засвідчив, що діяльність вихователя закладу дошкільної освіти багатогранна, і студенти у процесі професійної підготовки одержують тільки деяку інформацію про неї, але ця інформація – лише невеликий фрагмент необхідних майбутньому вихователю знань, тому формування професійно-педагогічного світогляду вихователів закладів дошкільної освіти не закінчується за порогом закладу вищої освіти, а триває протягом життя, і цьому сприяють фактори різного характеру.

Об'єднати ці знання в систему допомагає цілісне бачення безлічі аспектів освітнього процесу, серед яких: єдність навчання та виховання, викладання та вчення, змістовної та процесуальної сторін навчання, теорії та практики, доступності та науковості. Розуміння цих взаємозв'язків, що становлять ядро професійно-педагогічного світогляду, дає можливість вихователю конструювати, організувати та створювати повноцінний освітній процес у закладі дошкільної освіти.

Згідно з дослідженнями вчених у педагогічній теорії (Л. Артемова, Л. Березовська, Г. Беленька, О. Богиніч, А. Богуш, З. Борисовата, Н. Гавриш, Т. Жаровцева, Л. Зданевич, Е. Карпова, І. Княжева, Н. Лисенко, І. Луценко, М. Машовець, В. Нестеренко, З. Плохій, Т. Поніманська, І. Рогальська-Яблонська, Т. Танько, О. Трифонова та ін.) високий рівень сформованості професійно-педагогічного світогляду має забезпечити підготовку практикоорієнтованих фахівців у сфері дошкільної освіти. Доцільно відзначити, що професійно-педагогічний світогляд вихователів закладів дошкільної освіти є наслідком не тільки емоційного відгуку на явища життя та освітньої діяльності, а й їх осмисленням, глибоким усвідомленням, результатом якого стає побудова своєї життєвої та професійної позиції.

Формулювання мети статті. Мета статті: визначити сутність поняття «професійно-педагогічний світогляд вихователів закладів дошкільної освіти»; визначити специфічні функції професійно-педагогічного світогляду вихователів закладів дошкільної освіти; схарактеризувати компоненти професійно-педагогічного світогляду вихователів закладів дошкільної освіти; розробити методику діагностики рівнів сформованості професійно-педагогічного світогляду вихователів закладів дошкільної освіти; розробити та апробувати методику поетапного формування професійно-педагогічного світогляду вихователів закладів дошкільної освіти.

Виклад основного матеріалу. Формування професійно-педагогічного світогляду вихователів закладів дошкільної освіти – актуальна проблема теорії та практики сучасної педагогічної освіти, тому, ґрунтуючись на філософський принцип розмежування наукового світогляду за предметами професійної діяльності, відносимо професійно-педагогічний світогляд до наукового поняття, визначаємо його як інтегральне особистісне новоутворення, як систему поглядів, переконань, цінностей та ідеалів вихователя, заснованих на філософських, психолого-педагогічних знаннях, що визначають спрямованість його професійної підготовки та майбутньої професійної діяльності у закладі дошкільної освіти. Таким чином, професійно-педагогічний світогляд забезпечує зв'язок між переконаннями та діями, між системою поглядів та професійною діяльністю.

У проведеному дослідженні було встановлено, що професійно-педагогічний світогляд вихователів закладів дошкільної освіти виконує специфічні функції: методологічну, гносеологічну, аксіологічну, прогностичну, рефлексивну, культурологічну, організаційну.

Методологічна функція професійно-педагогічного світогляду вихователів закладів дошкільної освіти характеризується формуванням загальних принципів і норм пізнавальної діяльності, забезпечує ознайомлення з теорією методології, оскільки вона формує цілісне уявлення про професійну діяльність, полягає у створенні та вдосконаленні категоріально-поняттєвого апарату як засобу організації рефлексії професійної діяльності та мислення.

Пізнавальна функція професійно-педагогічного світогляду вихователів закладів дошкільної освіти охоплює процес теоретичного пізнання професійної педагогічної діяльності, засвоєння найважливіших методологічних принципів, а також розуміння структури та місця світогляду в професійному становленні особистості.

Аксіологічна функція професійно-педагогічного світогляду вихователів закладів дошкільної освіти виявляється у загальній зацікавленості та взаємодії суспільства, родини, закладів освіти у формуванні системи загальнолюдських та особистісно-значущих цінностей та їх трансформації у переконання, у принципи, у світоглядну позицію вихователів закладів дошкільної освіти.

Прогностична функція професійно-педагогічного світогляду вихователів закладів дошкільної освіти полягає в тому, що вона визначає цілі різного рівня, допомагає обирати та оцінювати ефективність педагогічних технологій при організації освітнього процесу в закладах дошкільної освіти.

Рефлексивна функція професійно-педагогічного світогляду вихователів закладів дошкільної освіти дозволяє оцінити власний рівень розвитку інтелекту, зрілість та адекватність емоцій, усвідомленість мотивації, забезпечує процес цілевизначення та контроль за досягненням мети.

Культурологічна функція професійно-педагогічного світогляду вихователів закладів дошкільної освіти виявляється у розумінні української національної культури, у прилученні дітей дошкільного віку до духовної спадщини української культури як складової європейської та світової культур.

Організаційна функція професійно-педагогічного світогляду вихователів закладів дошкільної освіти виявляється у взаємодії та перетворенні вихователем педагогічної реальності відповідно до власного професійно-педагогічного світогляду.

Теоретичне дослідження специфічних функцій професійно-педагогічного світогляду вихователів закладів дошкільної освіти дозволило запропонувати структуру, всі компоненти якої, взаємодіючи між собою, утворюють у сукупності цілісну систему. У структурі професійно-педагогічного світогляду вихователів закладів дошкільної освіти виділяємо: мотиваційно-ціннісний, гностичний, емоційно-вольовий та діяльнісно-практичний компоненти, кожен з яких характеризується сукупністю необхідних професійно-педагогічних знань, умінь та навичок, а також професійно значущих особистісних якостей що забезпечують успіх професійної діяльності.

Мотиваційний-ціннісний компонент створює основу для реалізації інших структурних компонентів професійно-педагогічного світогляду вихователів закладів дошкільної освіти, служить внутрішньою умовою для її формування, стимулюючи ціннісні орієнтації, забезпечуючи стійкість інтересу до педагогічної діяльності, наближаючи вихователя закладу дошкільної освіти до творчої роботи. Мотиваційно-ціннісний компонент є фундаментом та рушійною силою активної позиції особистості вихователя. Підставою цього компонента служить мотив як внутрішній імпульс людини до дій та вчинків. Мотиваційно-ціннісний компонент професійно-педагогічного світогляду вихователів закладів дошкільної освіти передбачає усвідомлення соціальної та особистісної значущості професійної освіти, включає ціннісні настанови, орієнтації, ставлення, мотиви вибору професії вихователя, професійну спрямованість, ставлення до професії вихователя, схильність займатися видами діяльності, що втілюють специфіку цієї професії, забезпечує цілісність та стійкість особистості, її структуру свідомості, програми та стратегії діяльності, контролює та організує мотиваційну сферу, вміння структурувати життєві ситуації та приймати рішення у проблемних ситуаціях через обрані лінії поведінки в екзистенційно та морально забарвлених ситуаціях, через уміння задавати та застосовувати домінанти власної професійної діяльності.

Гностичний компонент професійно-педагогічного світогляду вихователів закладів дошкільної освіти забезпечує глибина і міцність засвоєння системи педагогічних знань, сформованість узагальнених педагогічних понять, ступінь поінформованості про сутність професійно-педагогічного світогляду та його роль у професійному становленні вихователя; уміння використовувати наявні знання для вирішення практичних та пізнавальних педагогічних завдань,

аналітичного оцінювання предмета, зміст гностичного компонента є підставою для конструювання професійно-педагогічного світогляду вихователя, до гностичного компонента включені такі дії, як аналіз, оцінка, вивчення (дослідження). Ефективність гностичної діяльності пов'язана зі знанням психології, розумінням закономірностей та особливостей розвитку дітей, наявністю інтересу до духовного світу дитини. Гностичний компонент професійно-педагогічного світогляду вихователів закладів дошкільної освіти дозволяє вивчати окрему дитину та групу дітей у цілому.

Не менш значущий для результативності та успішності освітньої діяльності є емоційно-вольовий компонент професійно-педагогічного світогляду вихователів закладів дошкільної освіти, який передбачає вміння вихователя володіти своїми почуттями та керувати емоційним станом інших учасників освітнього процесу з метою створення сприятливого клімату в групі, накопичення та вдосконалення професійно-емоційного досвіду. Він разом із вольовими рисами особистості забезпечує активність і творчість. Емоційно-вольовий компонент світогляду вихователів закладів дошкільної освіти полягає в умінні контролювати свої емоції, забезпечує позитивний зворотний зв'язок, за допомогою якого можна адаптувати та регулювати процес отримання знань, він включає стресостійкість, витримку, стриманість, чуйність, толерантність, життєрадісність, високий рівень педагогічної емпатії, оптимістичність, дисциплінованість, самоволодіння, саморегуляцію, самоорганізацію, самообілізацію, самоконтроль, самозаспокоєння, самокорекцію.

Важливим складником процесу формування професійно-педагогічного світогляду вихователів закладів дошкільної освіти є діяльнісно-практичний компонент. Він забезпечує здатність комплексного застосування знань та умінь при вирішенні завдань професійної діяльності, включає готовність до педагогічної діяльності, дотримання засвоєних ідей у педагогічній діяльності та повсякденному житті. У змісті діяльнісно-практичного компонента професійно-педагогічного світогляду вихователів закладів дошкільної освіти особливе місце займають організаторські, дослідницькі та рефлексивні здібності, без яких не можливий позитивний результат у професійній діяльності. Ступенем прояву цих здібностей зумовлений рівень сформованості професійно-педагогічного світогляду вихователів закладів дошкільної освіти. Їх показником є вміння, що становлять основу діяльнісно-практичного компонента: досягнення мети, планування та контролювання поведінки. Діяльнісно-практичний компонент професійно-педагогічного світогляду вихователів закладів дошкільної освіти характеризується такими показниками – винахідливість, вміння оперативно приймати рішення та діяти у проблемній ситуації, нестандартність мислення, рефлексивність та креативність дій, оперативність, толерантність, контроль.

Виділені структурні компоненти (мотиваційно-ціннісний, гностичний, емоційно-вольовий та діяльнісно-практичний) перебувають у тісній взаємодії, створюючи цілісну, динамічну систему професійно-педагогічного світогляду вихователів закладів дошкільної освіти. Отже, сформульовані структурні компоненти є певним зразком, показниками, за якими можливо будувати висновки про ступень сформованості професійно-педагогічного світогляду вихователів закладів дошкільної освіти.

З виділених структурних компонентів (мотиваційно-ціннісний, гностичний, емоційно-вольовий та діяльнісно-практичний) ми визначили рівні сформованості професійно-педагогічного світогляду вихователів закладів дошкільної освіти. Шкала оцінювання включала три рівні: високий, середній і низький. Високий рівень сформованості професійно-педагогічного світогляду вихователів закладів дошкільної освіти характеризується оптимальним рівнем сформованості всіх структурних компонентів, які об'єднані єдиною структурою і виявляються як цілісне психічне новоутворення особистості вихователя. Середній рівень характеризується частковою сформованістю цілісної структури професійно-педагогічного світогляду вихователів закладів дошкільної освіти. Низький рівень представлений несформованістю структурних компонентів (мотиваційно-ціннісний, гностичний, емоційно-вольовий та діяльнісно-практичний) професійно-педагогічного світогляду вихователів закладів дошкільної освіти.

Експериментальна робота з формування професійно-педагогічного світогляду вихователів закладів дошкільної освіти проводилася протягом 2020–2021, 2021–2022 навчальних років і включала констатувальний, формувальний і контрольний етапи експерименту. Мета констатувального експерименту полягала у виявленні початкового рівня сформованості структурних компонентів (мотиваційно-ціннісний, гностичний, емоційно-вольовий та діяльнісно-практичний) професійно-педагогічного світогляду вихователів закладів дошкільної освіти. Із цієї

метою ми використовували такі методи: спостереження за студентами факультету дошкільної педагогіки та психології Державного закладу «Південноукраїнський національний педагогічний університет імені К. Д. Ушинського» опитування, шкалювання, контент-аналіз, тестування, спеціально розроблені анкети, індивідуальні та комплексні бесіди зі студентами, вихователями, директорами (завідувачами) та методистами закладів дошкільної освіти Півдня України.

Методики діагностування рівнів сформованості компонентів професійно-педагогічного світогляду вихователів закладів дошкільної освіти включали: методику «Здатність до емпатії» (І. М. Юсупов); методику «Структура спрямованості педагога» (В. Семиченко); діагностичну методику «Загальний рівень комунікативності педагога» (В. Ряховський); методику «Ваша готовність до саморозвитку» (В. Павлов); методику «Діагностика особистості на мотивацію до успіху» (Т. Елерс); «Методика діагностичної рефлексивності» (А. Карпова); Методика «Мотивація навчання у ВНЗ» (Т. Ільїна); тестову методику «Самодіагностики студентами рівнів сформованості компонентів професійно-педагогічного світогляду вихователів закладів дошкільної освіти»; анкету експертів (практикуючих вихователів закладів дошкільної освіти та викладачів закладів вищої освіти з проблем формування професійно-педагогічного світогляду вихователів закладів дошкільної освіти).

Моніторинг процесу формування професійно-педагогічного світогляду забезпечувався отриманням своєчасної інформації про його динаміку, якісні особливості, дозволяв удосконалювати педагогічні впливи з урахуванням особливостей та закономірностей формування професійно-педагогічного світогляду на різних етапах його формування. Діагностика була спрямована на вивчення професійної свідомості, мотиваційної сфери, індивідуально-типологічних особливостей особистості.

У ході дослідження рівнів сформованості професійно-педагогічного світогляду вихователів закладів дошкільної освіти було виявлено їхню залежність від рівня загальної професійної підготовки. Дані констатувальної діагностики свідчили про низький та середній рівень сформованості професійно-педагогічного світогляду у більшості студентів, як експериментальної групи, так і контрольної груп, за рахунок несформованості мотиваційно-ціннісного, гностичного, емоційно-вольового та діяльнісно-практичного компонентів професійно-педагогічного світогляду вихователів закладів дошкільної освіти. Таким чином, робимо висновок про недостатню сформованості професійно-педагогічного світогляду майбутніх вихователів закладів дошкільної освіти. У зв'язку з отриманими результатами було зроблено висновок про необхідність розроблення спеціальної методики цілеспрямованого формування виділених нами компонентів (мотиваційно-ціннісний, гностичний, емоційно-вольовий та діяльнісно-практичний) професійно-педагогічного світогляду вихователів закладів дошкільної освіти.

Мета формувального експерименту полягала у перевірці на практиці розробленої методики поетапного формування професійно-педагогічного світогляду вихователів закладів дошкільної освіти, що реалізується на заняттях у процесі освітньої діяльності студентів, у їхній самостійній діяльності, у процесі педагогічної практики, що проводилася безпосередньо в закладах дошкільної освіти.

Змістове забезпечення процесу формування професійно-педагогічного світогляду майбутніх вихователів закладів дошкільної освіти здійснювалося за освітньо-професійною програмою «Дошкільна освіта. Логопедія в закладах дошкільної освіти» (рівень вищої освіти – другий (магістерський); ступінь вищої освіти – магістр; галузь знань – 01 Освіта/Педагогіка; спеціальність – 012 Дошкільна освіта; освітня кваліфікація – магістр дошкільної освіти; спеціалізація – логопедія в закладах дошкільної освіти; термін навчання 1 рік і 4 міс.) та включало наступні навчальні дисципліни: ОК.01 Філософія освіти (кількість кредитів – 3); ОК.03 «Психологія і педагогіка вищої освіти» (кількість кредитів – 6); ОК.04 «Педагогічне проектування» (кількість кредитів – 3); ОК.05 Культура викладання педагогічних дисциплін у ЗВО (кількість кредитів – 3); ОК.15 «Виробнича практика (асистентська)» (кількість кредитів – 5); ОК.16 «Виробнича практика (організаційно-методична)» (кількість кредитів – 4); ОК.17 «Виробнича практика (логопедична в ЗДО)» (кількість кредитів – 5); ОК.18 «Переддипломна практика» (кількість кредитів – 5).

Розроблена методика поетапного формування професійно-педагогічного світогляду вихователів закладів дошкільної освіти включає ряд послідовних, взаємопов'язаних етапів, кожен з яких має певну мету, зміст, форми та методи роботи зі студентами: професійно-орієнтаційний етап полягав у створенні умов для спрямування майбутніх вихователів на формування професійно-педагогічного світогляду; теоретичний етап який передбачав накопичення теоретичних психолого-

педагогічних знань з питань формування професійно-педагогічного світогляду; проєктувально-навчальний етап дозволяв оптимізувати процес формування професійно-педагогічного світогляду; навчально-практичний який був спрямований на закріплення отриманих умінь та навичок формування професійно-педагогічного світогляду в процесі навчальної практики студентів в закладі дошкільної освіти; професійно-практичний передбачав сформованість на достатньому рівні професійно-педагогічного світогляду майбутнього вихователя закладів дошкільної освіти.

Формуванню професійно-педагогічного світогляду вихователів закладів дошкільної освіти сприяла така організація вивчення навчальних дисциплін, яка дозволяла забезпечити послідовне включення студента в різнохарактерну діяльність, що поетапно ускладнювалася, це дозволяло вибудовувати тимчасову перспективу у професійно-особистісному розвитку через освоєння змісту педагогічної освіти. Зміна професійних можливостей майбутніх вихователів враховувалася в організації практичних занять, для чого використовувалася система методів та форм навчальної роботи, заснована на збільшенні самостійності та розширенні поля професійних можливостей майбутнього вихователя. Наступність форм і методів навчання, що забезпечувала формування професійно-педагогічного світогляду, досягалася за рахунок послідовної зміни форм навчання і форм контролю в освітньому процесі.

Так, наприклад, характерною особливістю наших лекцій була діяльнісна основа, а підструктурними елементами кожної лекції були дидактична, логіко-психологічна та методична основи. Були використані нетрадиційні форми організації лекційних занять що давало змогу підвищити світоглядний потенціал майбутніх вихователів.

Наведемо короткі характеристики деяких нетрадиційних лекцій. Проблемна лекція – завдяки їй ми моделювали суперечності реального життя через їх вираження у теоретичних концепціях. Головна мета таких лекцій – набуття знань самостійно. Лекція-візуалізація, передбачала, що основний зміст лекції було представлено в образній формі. Візуалізація розглядалася тут як засіб активізації мислення та спосіб навчання перекодування інформації за допомогою різних знакових систем. Лекція вдвох передбачала роботу двох викладачів, які читали лекцію з тієї ж теми і взаємодіяли на проблемно-організаційному матеріалі, як між собою так і з аудиторією. Лекція-провокація формувала вміння оперативно аналізувати, орієнтуватися в інформації та оцінювати її. Лекція із застосуванням ігрових методів передбачала, що студенти самі формували проблему і самі намагалися її вирішити. Такі нетрадиційні форми дозволяли творчо підходити процесу формування професійно-педагогічного світогляду майбутнього вихователів закладів дошкільної освіти.

Практичні заняття з навчальних дисциплін у процесі підготовки майбутнього вихователя та формування його професійно-педагогічного світогляду передбачали використання адекватних методів та прийомів у роботі з педагогічними професійно-орієнтованими творчими завданнями. Серед них найбільш ефективними були ті, які передбачали такі дії: 1) студенту пропонується виконати педагогічне професійно орієнтоване творче завдання (студенту необхідно запропонувати варіанти його вирішення та обґрунтувати той варіант, який він обрав для своїх дій); 2) студенту пропонують можливі варіанти вирішення педагогічного професійно-орієнтованого творчого завдання (студенту необхідно обрати оптимальний варіант його вирішення); 3) дається завдання та вирішення, запропоновані викладачем (студенту необхідно розглянути «за» та «проти»); 4) аналізуються та оцінюються формулювання професійно-орієнтованого творчого завдання (студент виступає в ролі викладача); 5) студентами виділяються підстави угруповання різних педагогічних завдань, виявляються закономірності їх вирішення.

Використання в освітньому процесі різних типів завдань передбачало своєчасне виявлення та усунення тих труднощів, які виникали в майбутніх вихователів при їх вирішенні: невміння відстоювати свою точку зору, обґрунтовувати особистісну позицію, невміння коротко, цілеспрямовано, послідовно та аргументовано викладати відповідь на питання професійно-орієнтованого творчого завдання. Вирішення педагогічних завдань, таким чином, виступало також засобом діагностики рівня сформованості професійно-педагогічного світогляду щодо обсягу інформаційних ресурсів, рівня адаптивності, рівня соціалізації.

Педагогічна практика («Виробнича практика (асистентська)»; «Виробнича практика (організаційно-методична)»; «Виробнича практика (логопедична в ЗДО)»; «Переддипломна практика») була частиною методики поетапного формування професійно-педагогічного світогляду вихователів закладів дошкільної освіти. Вона створювала умови, що дозволяли використовувати

теоретичні знання в практичній діяльності, сформувати необхідні професійні переконання, вміння та засвоїти елементи педагогічного досвіду, вона сприяла розвитку професійно-особистісних якостей майбутніх вихователів.

У процесі педагогічної практики максимально активізувалися динамічні характеристики професійно-педагогічного світогляду, відбувалася його перебудова за допомогою залучення всіх компонентів досвіду, які можуть бути реалізованими у педагогічній діяльності. Практична професійна діяльність суттєво змінювала систему цінностей майбутнього вихователя. Аналіз педагогічної дійсності, зіткнення з педагогічною реальністю поповнювало запас інформаційних ресурсів, роль педагога вимагала реалізації професійної світоглядної позиції. Запропонована методика організації педагогічної практики орієнтована на формування професійно-педагогічного світогляду вихователів закладів дошкільної освіти базувалася на таких принципах: пропедевтична спрямованість; спадкоємність у засвоєнні знань, що мають світоглядне значення для особистості майбутнього вихователя; особистісна орієнтація; опора на реалії педагогічної дійсності.

У процесі педагогічної практики студенту було необхідно самостійно, на основі спостережень та аналізу освітнього процесу в закладі дошкільної освіти та закладах вищої освіти виділити та описати проблемну ситуацію та сформулювати на її основі педагогічне завдання. Якість виконання завдання оцінювалася з точки зору наявності в описі ситуації необхідних та достатніх даних, відсутності надмірної інформації, формулювання питання, змісту варіантів відповідей, що відображало рівень сформованості професійно-педагогічного світогляду.

Як засвідчило спостереження за проходження педагогічної практики студентів, процес формулювання професійно-орієнтованого творчих завдань викликав складнощі у тому випадку, якщо: студент виявляв низький рівень сформованості професійно-педагогічного світогляду; майбутній вихователь не мав уявлення про сенс педагогічного завдання, її структуру; студент не володів достатньою мірою понятійним апаратом, що дозволяло описувати педагогічну дійсність у педагогічній термінології.

Здатність майбутнього вихователя аналізувати професійно-педагогічну реальність зростала в процесі формування професійно-педагогічного світогляду. Поверхова оцінка ситуації поступово змінювалася здатністю виокремлювати значущі деталі дійсності та на їхній основі формувати стійкі погляди, переконань, судження, будувати оцінку та прогноз педагогічних дій.

Методика поетапного формування професійно-педагогічного світогляду вихователів закладів дошкільної освіти передбачала наскрізний супровід освітнього процесу у вигляді спостережень та аналізу педагогічних ситуацій, формулювання педагогічних проблем та самоаналізу власної педагогічної діяльності, її успішності та результативності. Педагогічна практика дозволяла адаптувати студента до реальних умов закладу освіти, створювала умови для практичного застосування знань, формувати та вдосконалювати базові професійно-педагогічні навички та вміння, створювала умови для реалізації потенційних можливостей, забезпечувала успішність подальшої педагогічної діяльності.

Аналіз змін у рівнях сформованості професійно-педагогічного світогляду на контрольному етапі експериментального дослідження засвідчив у тому, що методика поетапного формування професійно-педагогічного світогляду майбутніх вихователів закладів дошкільної освіти забезпечила високий рівень сформованості всіх компонентів (мотиваційно-ціннісний, гностичний, емоційно-вольовий та діяльнісно-практичний) професійно-педагогічного світогляду в експериментальній групі, а в контрольній ні.

Таблиця 1

Порівняльні дані рівнів сформованості професійно-педагогічного світогляду на констатувальному і прикінцевому етапах

Група	Рівні сформованості професійно-педагогічного світогляду					
	Констатувальний етап			Прикінцевий етап		
	Високий	Середній	Низький	Високий	Середній	Низький
Експериментальна	7,4	15,6	77	18,4	47,5	34,5
Контрольна	8,3	15,8	75,9	10,8	27,5	61,7

У студентів експериментальної груп ми фіксували такі позитивні зміни у змістовних характеристиках сформованості професійно-педагогічного світогляду: прояв емоційної чуйності,

комунікабельності, спостережливості, уміння володіти собою, доброзичливості, глибокий інтерес до педагогічної діяльності, емпатія, рефлексія; гарне знання програмного матеріалу; використання різноманітних методів та прийомів освітньої роботи з дітьми; володіння методикою проведення занять та керівництва діяльністю дітей; уміння працювати з методичною літературою; володіння комунікативними вміннями, що виявляються у встановленні педагогічно доцільних взаємовідносин із колегами, дітьми та їх батьками.

Студенти контрольної групи демонстрували слабе володіння теоретичними та практичними знаннями, вміннями та навичками, неадекватну самооцінку педагогічних дій. В експериментальній групі оцінки експертів дозволяли говорити про достатньо адекватне сприйняття власної особистості. Студенти експериментальної групи чітко визначали основну спрямованість розвитку та конкретні завдання, засоби та способи досягнення мети, робили припущення про можливі труднощі у майбутньому вирішенні поставлених завдань. Студенти контрольної групи, не визначаючи основної спрямованості конкретних завдань щодо подальшого розвитку, вказували лише умови чи способи досягнення позначеної в задачі мети. Отже, діяльність учасників експериментальних груп характеризується осмисленістю та самостійністю, і це дозволяє говорити про те, що процес підготовки сприяв розвитку внутрішньо-особистісних структур та формуванню цілісного особистісного новоутворення – професійно-педагогічного світогляду. Порівняльний аналіз даних, отриманих на початку та в кінці експериментальної роботи, довів дієвість та ефективність розробленої методики поетапного формування професійно-педагогічного світогляду.

Отже, підбиття основних підсумків роботи дозволило нам зробити такі висновки:

1. Визначено сутність поняття «професійно-педагогічний світогляд вихователів закладів дошкільної освіти» як інтегральне особистісне новоутворення, як систему поглядів, переконань, цінностей та ідеалів вихователя, заснованих на філософських, психолого-педагогічних знаннях, що визначають спрямованість його професійної підготовки та майбутньої професійної діяльності в закладі дошкільної освіти.

2. Було встановлено, що професійно-педагогічний світогляд вихователів закладів дошкільної освіти виконує специфічні функції: методологічну, гносеологічну, аксіологічну, прогностичну, рефлексивну, культурологічну, організаційну.

3. У структурі професійно-педагогічного світогляду вихователів закладів дошкільної освіти визначено компоненти: мотиваційно-ціннісний, гностичний, емоційно-вольовий та діяльнісно-практичний.

4. Розроблена та апробована методика поетапного формування професійно-педагогічного світогляду вихователів закладів дошкільної освіти, що включала ряд послідовних, взаємопов'язаних етапів: професійно-орієнтаційний; теоретичний; проєктувально-навчальний; навчально-практичний; професійно-практичний.

Список використаної літератури

1. Бахіча Е. Е. Підготовка майбутніх вихователів дошкільних навчальних закладів до професійної діяльності в полікультурному середовищі Криму: автореф. дис. ... д-ра пед. наук: 13.00.08. Одеса, 2011. 21 с.
2. Борин Г. В. Організаційно-педагогічні умови підготовки майбутніх вихователів до роботи з батьками дітей раннього віку: автореф. дис. ... канд. пед. наук: 13.00.04. Тернопіль, 2009. 20 с.
3. Вашак О. О. Підготовка майбутніх вихователів до екологічного виховання дошкільників на засадах етнопедагогіки: автореф. дис. ... канд. пед. наук: 13.00.04. Київ, 2010. 22 с.
4. Віттенберг К. Ю. Підготовка майбутніх вихователів засобами інформаційно-комунікаційних технологій донавчання дітей іноземних мов: автореф. дис. ... канд. пед. наук: 13.00.04. Вінниця, 2010. 23 с.
5. Галаманжук Л. Л. Підготовка майбутніх дошкільних педагогів до комплексного використання творів пластичного мистецтва у вихованні старших дошкільників: автореф. дис. ... канд. пед. наук: 13.00.04. Тернопіль, 2007. 22 с.
6. Грама Г. П. Підготовка майбутніх вихователів до формування елементарних математичних уявлень у дошкільників: автореф. дис. ... канд. пед. наук: 13.00.08. Одеса, 2010. 20 с.
7. Дяченко С. В. Підготовка майбутніх вихователів до формування основ комп'ютерної грамотності старших дошкільників: автореф. дис. ... канд. пед. наук: 13.00.04. Луганськ, 2009. 20 с.
8. Захарасевич Н. В. Підготовка майбутніх вихователів до рольової діяльності дітей у дошкільних навчальних закладах: автореф. дис. ... канд. пед. наук: 13.00.04. Івано-Франківськ, 2018. 22 с.
9. Княжева І. А. Теоретико-методологічні засади розвитку методичної культури майбутніх викладачів педагогічних дисциплін в умовах магістратури: автореф. дис. ... д-ра пед. наук: 13.00.08; 13.00.04. Одеса, 2014. 45 с.
10. Листопад О. А. Теоретико-методичні засади формування професійно-творчого потенціалу майбутніх вихователів дошкільних навчальних закладів: монографія Одеса: ФОП Бондаренко М. О., 2015. 328 с.

11. Листопад О. А., Мардарова І. К. Модульний курс «Комп'ютерні технології в роботі з дітьми»: навчальний посібник для студентів зі спеціальності 012 «Дошкільна освіта». Одеса: Видавець Букаєв Вадим Вікторович, 2019. 192 с.

12. Листопад О. А., Мардарова І. К. Теоретико-методичні засади формування готовності майбутніх вихователів до використання інформаційно-комунікаційних технологій в організації пізнавальної діяльності дошкільників: монографія. Одеса: Букаєв Вадим Вікторович, 2021. 206 с.

13. Мардарова І. К. Підготовка майбутніх вихователів до використання комп'ютерних технологій в організації пізнавальної діяльності старших дошкільників: автореф. дис. ... канд. пед. наук: 13.00.08 Одеса, 2012. 21 с.

14. Lystopad O. A., Mardarova I. K., Tomash Kuk Forming Students' Motivation For Creativity By Means of Edward De Bono's «Six Thinking Hats» Technique *Наука і освіта : науково-практичний журнал*. 2017. № 8/CLXI. С. 93–96.

15. Raku I. I., Lystopad O. A., Mardarova I. K. The Formation of Future Preschool Teachers Competence Required for Using Computer Technology. *Наука і освіта: науково-практичний журнал*. 2017. № 5/CLVIII. С. 23–26.

DEVELOPMENT OF PROFESSIONAL AND PEDAGOGICAL WORLDVIEW OF FUTURE PRESCHOOL TEACHERS

Lystopad Oleksii

Doctor of Pedagogical Sciences, Professor, Head of the Department of Preschool Education
State institution «South Ukrainian National Pedagogical University named after K. D. Ushynsky»

Mardarova Iryna

Candidate of Pedagogical Sciences, Associate Professor of the Department of Preschool Education
State institution «South Ukrainian National Pedagogical University named after K. D. Ushynsky»

Introduction. Professional and pedagogical worldview develops when a person enters the profession. The pedagogical reality for the student in conceptual terms is as incomprehensible as for the child who is mastering the world around him. The basics of professional and pedagogical worldview begin to develop while studying at a higher education institution, but only in the period of maturity does it develop as a stable system of connections that ensure the transfer of experience in the process of professional activity. Until now, accumulated scientific knowledge, professional experience, experience of relationships with people, mastered many social roles and social skills are acquired, professional experience emerges, which most emphasizes the need to pass on what has been acquired.

Purpose. The purpose of the article is to determine the meaning of the concept of «professional and pedagogical worldview of preschool teacher»; to determine the specific functions of the professional and pedagogical worldview of preschool teachers; to characterize the components of the professional and pedagogical worldview of preschool teachers; to develop a method of diagnosing the levels of developing of professional and pedagogical worldview of preschool teachers; to develop and test the method of gradual developing of professional and pedagogical worldview of preschool teachers.

Methods. Surveys, scaling, content analysis, testing, specially designed questionnaires, individual and complex conversations with students, educators, directors (heads) and methodologists of preschool institutions were used.

Results. The meaning of the concept of «professional and pedagogical worldview of educators of preschool institutions» is determined. It is established that the professional and pedagogical worldview of preschool teacher performs specific functions: methodological, epistemological, axiological, prognostic, reflexive, cultural, organizational. The following components are identified in the structure of professional and pedagogical worldview of preschool teacher: motivational-value, gnostic, emotional-volitional and activity-practical. A method for diagnosing the levels of developing of the professional and pedagogical worldview of preschool teacher has been reviewed. A method of gradual development of professional and pedagogical worldview of preschool teacher has been developed and tested, which included a number of successive, interrelated stages: vocational guidance; theoretical; design and training; educational and practical; professional and practical.

Originality. For the first time a method of gradual development of professional and pedagogical worldview of preschool teacher has been reviewed.

Conclusion. Comparative analysis of data obtained at the beginning and end of the experimental work proved the effectiveness and efficiency of the shaping method of gradual development of professional and pedagogical worldview.

Key words: professional and pedagogical worldview, preschool teacher.

References

1. Bakhicha, E. E. (2011). Pidhotovka maibutnikh vykhovateliv doshkilnykh navchalnykh zakladiv do profesiinoi diialnostiv polikulturnomu seredovyshchi Krymu [Training of future educators of preschool educational institutions for professional activity in the multicultural environment of Crimea] (*Extended abstract of candidate's thesis*). Odessa, Ukraine. [in Ukrainian].
2. Boryn, H. V. (2009). Orhanizatsiyno-pedahohichni umovy pidhotovky maybutnikh vykhovateliv do roboty z bat'kamy ditey rann'oho viku [Organizational and pedagogical conditions of preparation of future educators to work with parents of children of early age] (*Extended abstract of candidate's thesis*). Ternopil, Ukraine. [in Ukrainian].
3. Vashak, O. O. (2010). Pidhotovka maibutnikh vykhovateliv do ekolohichnoho vykhovannia doshkilnykiv na zasadakh etnopedahohiky [Training of future educators for ecological education of preschoolers on the basis of ethnopedagogy] (*Extended abstract of candidate's thesis*). Kyiv, Ukraine. [in Ukrainian].
4. Vittenberh, K. Yu. (2010). Pidhotovka maibutnikh vykhovateliv zasobamy informatsiino-komunikatsiinykh tekhnolohii do navchannia ditei inozemnykh mov [Training of future educators by means of information and communication technologies for teaching children foreign languages] (*Extended abstract of candidate's thesis*). Vinnytsia, Ukraine. [in Ukrainian].
5. Halamanzhuk, L. L. (2007). Pidhotovka maibutnikh doshkilnykh pedahohiv do kompleksnoho vykorystannia tvoriv plastychnoho mystetstva u vykhovanni starshykh doshkilnykiv [Training of future preschool teachers for the integrated use of works of plastic art in the education of senior preschoolers] (*Extended abstract of candidate's thesis*). Ternopil, Ukraine. [in Ukrainian].
6. Hrama, H. P. (2010). Pidhotovka maibutnikh vykhovateliv do formuvannia elementarnykh matematychnykh uiavlenn' u doshkilnykiv [Training of future educators for the formation of elementary mathematical concepts in preschoolers] (*Extended abstract of candidate's thesis*). Odessa, Ukraine. [in Ukrainian].
7. Diachenko, S. V. (2009). Pidhotovka maibutnikh vykhovateliv do formuvannia osnov kompiuternoi hramotnosti starshykh doshkilnykiv [Training of future educators for the formation of the basics of computer literacy of senior preschoolers] (*Extended abstract of candidate's thesis*). Luhansk, Ukraine. [in Ukrainian].
8. Zakharasevych, N. V. (2018). Pidhotovka maibutnikh vykhovateliv do rolovoi diialnosti ditei u doshkilnykh navchalnykh zakladakh [Training of future educators for the role activities of children in preschool educational institutions] (*Extended abstract of candidate's thesis*). Ivano-Frankivsk, Ukraine. [in Ukrainian].
9. Kniazheva, I. A. (2014). Teoretyko-metodolohichni zasady rozvytku metodychnoi kultury maibutnikh vykladachiv pedahohichnykh dystsyplin v umovakh mahistratury [Theoretical and methodological principles of the development of the methodical culture of the future teachers specializing in pedagogical disciplines under conditions of Master-courses]. (*Extended abstract of Doctor's thesis*). Odessa: SUNPU. [in Ukrainian].
10. Lystopad, O. A. (2015). Teoretyko-metodychni zasady formuvannia profesiyno-tvorchoho potentsialu maybutnikh vykhovateliv doshkilnykh navchalnykh zakladiv [Theoretical and methodological principles of formation of professional and creative potential of future educators of preschool educational institutions]. Odessa: FOP Bondarenko M. O. [In Ukrainian].
11. Lystopad, O. A., & Mardarova, I. K. (2019). *Modulnyy kurs «Kompyuterni tekhnolohiyi v roboti z ditmy»* [Modular course «Computer technology in working with children»]. Odessa: Publisher Bukaev Vadim Viktorovich. [In Ukrainian].
12. Lystopad, O. A., & Mardarova, I. K. (2021). *Teoretyko-metodychni zasady formuvannia hotovnosti maybutnikh vykhovateliv do vykorystannia informatsiyno-komunikatsiinykh tekhnolohiy v orhanizatsiyi piznavalnoi diialnosti doshkilnykiv* [Theoretical and methodological principles of forming the readiness of future educators to use information and communication technologies in the organization of cognitive activity of preschoolers]. Odessa: Publisher Bukaev Vadim Viktorovich. [In Ukrainian].
13. Mardarova, I. K. (2012). Pidhotovka maibutnikh vykhovateliv do vykorystannia kompiuternykh tekhnolohii v orhanizatsii piznavalnoi diialnosti starshykh doshkilnykiv [Training future educators in using computer technologies in the organization of senior preschool children's cognitive activity]. (*Extended abstract of candidate's thesis*). Odessa: SUNPU. [in Ukrainian].
14. Lystopad, O. A., Mardarova, I. K., & Kuk, T. (2017). Formuvannia motyvatsiyi uchniv do tvorchosti za dopomohoyu tekhniki «Shist kapelyukhiv myslennya» Edvarda De Bono [Forming Students' Motivation For Creativity By Means of Edward De Bono's «Six Thinking Hats» Technique]. *Nauka i osvita: naukovopraktychnyy zhurnal – Science and education: scientific and practical journal*, 8/CLXI, 93–96. [In Ukrainian].
15. Raku, I. I., Lystopad, O. A., & Mardarova, I. K. (2017). Formuvannia kompetentnosti maybutnikh doshkilnykiv, neobkhidnykh dlya vykorystannia kompyuternykh tekhnolohiy [The Formation of Future Preschool Teachers' Competence Required for Using Computer Technology]. *Nauka i osvita: naukovopraktychnyy zhurnal – Science and education: scientific and practical journal*, 5/CLVIII, 23–26 [In Ukrainian].

Отримано редакцією 4.05.2022 р.